

REV. 2017.

350
8229

Ellenőrzés
1983. V. 21. nap
a Földrajz és Történelem
osztályon

MAGYARY-PORTRÉ - MAGYARY-ÉLETMŰ

1.

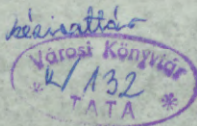
Ki volt Magyar Zoltán? - Csak a száraz tényekre szorítkozó válasz szerint a Budapesti Tudományegyetem Jogi Karán 1930-1944 között a közigazgatástudomány professzora. E tárgy oktatását akkor még egyetlen központi egyetemünkön 1777-ben rendelte el Mária Terézia. A tudományágat oktató professzorok időrendben egymást követő sorában Magyar annak XVII. művelőjévé működött. 1945. tavaszán bekövetkezett halála után három évtizeddel egyik ~~tanár~~ bírálója úgy jellemezte, hogy "a magyar polgári közigazgatástudomány legnagyobb hatását külföldön is elérte egyénisége", - aki és akinek iskolája "szinte többet és főleg eredetit produkált, mint az egész polgári közigazgatástudomány együtt." S ez nem csak dolog. A polgári közigazgatástudományt ugyanis nemcsak Magyar 16 tanszéki előde képviselte, hanem abba beleszámít ennél az értékelésnél a központi egyetemen a későbbiek során alakult vidéki egyetemek és jogakadémiák professzorainak együttes munkássága is.

Most elhangzó előadásomban ezt a helyes marxista summázatot kívánom jól nyomonkövethetően tartalmi elemekre bontani s ezzel széles vászonra vetíteni az abból kibontakozó Magyar-arcképet.

Mondanivalóim vázlata:

a./Magyar személye néhány markáns vonásának megemlégtetésére,

b./a közigazgatás és közigazgatástudomány fogalmának rövid érintésére.

majd ezek ismeretében

c./ azoknak a tényeknek felvillantására szorítkozik,

- amelyeknek fényénél egy röpke bepillantást nyerhetünk a Magyar-életmű egészébe, abba a széles mederben hőmpölygő tevékenysége,

- amellyel Magyar Zoltán elsőként a világon új, kitoröhlhetetlen vonásokat rajzolt a magyar és nemzetközi közigazgatástudomány-elmélet folyton megújuló arcolatára,

- miközben gyakorlati közigazgatás-politikájával először országos szinten, majd később itt a tatabányai járásban, azt követően pedig egész Komárom megyében azt is megmutatta, hogy az elméletet miként kell a gyakorlatban valóra váltani, hogyan kell az embert szolgálni rendelt közigazgatást megteremtteni.

2.

Előljáróban a jelzett gondolatmenetnek megfelelően néhány szót Magyar személyéről.

Tatabányán született 1888-ban. Családja apai ágon régi komárommegyei őshonos, közelebről Csallóköz dunaszerdahelyi járásában fekvő Kis magyar-Nagy magyar községi illetőségű. Középiskoláit a tatabányai és pesti piarista gimnáziumban végezte. Innen a ragszakkés a Piarista Öregdiákok Szövetségéhez, amelynek éllete utolsó évtizedében elnöke is volt. Jogi és államtudományi diplomáját a Budapesti Tudományegyetemen szerezte meg, egy félévén át azonban ~~1913-ban~~ hallgatója volt a lipcsei egyetemnek is. Magyarokon kívül folyékonyan beszélt angolul, franciául, németül és olaszul olyan szinten, hogy a külföldi egyetemeken mindig az ott használatos nyelven tartotta meg előadásait és írta meg a külföldi

szaklapok számára tanulmányait. És értett oroszul is, ami Magyar-
 korában és társadalmi osztályában nem volt mindennapi jelenség.
 Ugyancsak szokatlanul hathat, hogy két egyetemi diplomája mellett
gyorsírás tanítására is képesítő oklevéllel rendelkezett, amit
 egyébként büszkén emlegetett. 1912-től 1930-ig a VKM-ban dolgo-
 zott különféle vezető beosztásban az akkori kultuszminiszter:
 Klebelsberg közvetlen munkatársaként. 1930-ban a Budapesti Tudo-
 mányegyetem Jogi Karának meghívása alapján a kormányzó a köz-
 igazgatási és pénzügyi jog nyilvános rendes tanárává nevezte ki.

1920 - 1944 között Portugália és Spanyolország kivételével
 beutazta Európa valamennyi államát és pedig 1930-ig mint Klebels-
 berg kultuszminiszter tudománypolitikai "követe", 1930 után pedig
 már önállóan, mint egyetemi tanár. És utóbbi minőségben jutott
 el az USA-ba, ahol négy hónapon át több egyetemen vendég-professz-
 zorként adott elő. 1935-ben pedig saját költségén két hónapot
 időzött a Szovjetunióban az ottani közigazgatást tanulmányozandó.
 Utazásainak száma, gyakorisága az akkori közlekedési viszonyok
 között a manapság gyakorta röpködő ismert diplomaták / Kissinger,
 Habib / utazásainak számához viszonyítható. Innen az, hogy Magyar-
 nagyobb helyi és közvetlen ismerettel rendelkezett az akkori
 világról, mint tudós kortársainak vagy diplomatáinak bármelyike
 és az is, hogy az általa képviselt közigazgatástudomány birodal-
 mában nevét az egész világra ismerték. Ehhez persze nemcsak u-
 tazási, megszámlálhatatlan nemzetközi konferencián való részvé-
 tele, külföldi folyóiratokban megjelent tanulmányai, az USA-ban
 angol nyelven is kiadott könyve, stb. járultak hozzá, hanem az a
 tény is, hogy a világ közigazgatási tudósait összehogó - Brüsszel-

ben székelő - Nemzetközi Közigazgatástudományi Intézetnek is egyik alelnöke volt.

3.

Éssék ezek után néhány alapvető megjegyzés a közigazgatásról és a közigazgatástudományról. Ezek viszonylagos ismerete nélkül Magyary tevékenysége nem érthető, nem követhető nyomon s nem is értékelhető.

A XVIII. század vége óta az állam egyébként egységes hatalmát elméleti és gyakorlati okokból törvényhozó, igazságszolgáltató és végrehajtó ágazatok szerint szokás taglalni. Ez utóbbi ágazat köznyelviileg a közigazgatás.

A törvényhozó ágazat törvények kimondásával az állam akaratát juttatja kifejezésre.

Az igazságszolgáltató ágazat az egyént vagy közösséget évt különféle jogsérelemek orvoslására hivatott.

Az állam minden egyéb tevékenysége a végrehajtó ágazat: a közigazgatás tartományába tartozik.

Az állam elvben egységes hatalmának ez a XVIII. századbeli széttagolása a felvilágosodás születte. Ennek hatására ugyanis mind a köztudatban, mind pedig a tudományban az a nézet vert gyökert, hogy az egyén és társadalom szabad fejlődését, képességei kibontakozását, szellemi és anyagi boldogulását csak olyan állami berendezkedés - államszerkezet - képes biztosítani, amelyben az államhatalomnak ezt a háromféle funkcióját más-más szerv gyakorolja. Egy arra rendelt intézmény: az államfő vagy a parlament, esetleg a kettő együtt alkotja a törvényeket, egy másik szervezet: a bíróság gyakorolja gondoskodik az igazságszolgáltatásról és ismét egy másik: a végrehajtásról, a végrehajtó hatalom gyakorlásá-

ról,-kösznyelven a közigazgatásról.

Ugyancsak a XVIII. században az államhatalom ágazatokra bontása eredményeként differenciálódásnak indult az addig egységesnek tekinthető, az állam nivoltával, működésével, céljával foglalkozó tudomány: az államtudomány is. Addig ezt a természetjog köntösében jelentkező államjog, alkotmányjog vagy alkotmánytan képviselte. Éppen azért, mert a közigazgatás önálló államhatalmi ágazatként jelentkezett, az egységes államtudomány mellett, abból kiszakadva kialakult ennek önálló ágazata: a közigazgatástudomány is, amit a kezdeti időszakban az európai kontinensen kameralisztika néven emlegettek. Nálunk az egyetemen 1777-ben kezdték tanítani. A közigazgatástudomány - nevezetessék az egyébként bármilyen néven is - lényegében nem más, mint azoknak az elméleti és gyakorlati ismereteknek rendszerbe foglalása, amelyek a végrehajtóhatalom gyakorlásához szükségesek.

A múlt század közepén a kameralisztika is felbomlott s belőle új, de természetesen továbbra is a közigazgatást vizsgáló ágazatok, úgynevezett irányzatok sarjadtak ki. Ezek közül az egyik azt vizsgálta, hogy tulajdonképpen milyen a közigazgatás szervezete. Ezt az irányzatot közigazgatástannak nevezték. A másik azt kutatta, hogy milyennek kellene lennie a jó közigazgatás szervezetének, működésének. Ez volt a közigazgatáspolitikai. A harmadik irányzat pedig a közigazgatási jogszabályok rendszerezésével, magyarázatával foglalkozott. Ezt az irányzatot közigazgatási jogtudomány néven emlegették. Nálunk Magyar Zoltán fellépéséig mind a három irányzatnak voltak művelői s az egyetemeken, jogakadémiákon e tárgyakat más-más katedrán adták elő. Ennyit előjáróban a közigazgatásról és annak tudományáról.

4.

Amikor a XVIII. században kialakult az államhatalom háromas tagozódása, akkor az ágazatok között többé-kevésbé mindeféle szempontból egyensúlyi állapot uralkodott. Ez egyik oldalról azt jelentette, hogy a hatalom gyakorlásában viszonylag kis és az ágazatok szerint nagyjából megközelítően azonos létszámú ember vett részt. Pár száz fő hozta a törvényeket, nagyjából hasonló létszám képviselte a bíróságokat s nem sokkal több a közigazgatást sem. Másik oldalról pedig tisztán elhatároltak és érzékelhetőek voltak a hatalmi ágazatok cselekvési körvonalai is. A törvényhozó szerv kifejezte az állami akaratot, a bíróság igazságot osztott, a közigazgatás pedig tette a törvényben megszabott, nagyon kis számú feladatát: beszedte az adót /: ez mindekor legfőbb feladatai közé tartozott! /, gondoskodott a közrend fenntartásáról, az állam külső támadás elleni védelméről, járványok esetén hatalmi eszközökkel iparkodott azt megfékezni /: területlezárás, közlekedés megtiltása, ./, szerény igény^{ül} beteg és szociális gondozást nyújtott /szegényházak, ispotályok fenntartása:./, fékezte a koldulást, csavargást, - szeknyelven szólva: parancsolt, az az gyakorl^olta az imperiumot. Minden egyéb tevékenység: termelés, iparüzés, kereskedés az egyedek, családok, legfeljebb társadalmi szervek, mint a céhek, egyházak cselekvési szférájába tartozott, - gondolok ez utóbbiak esetén a szakmai képzésre vagy iskolák fenntartására. A XVIII/XIX. század anyagi, termelési, szellemi, társadalmi viszonyainak az államhatalmi ágazatoknak ez az egyensúlyi állapota meg is felelt.

5.

Nagyjából a XII. század közepétől számítva azonban az ipari forradalom néven ismert történelmi folyamat eredményeképpen robbanás következett be a gazdasági és társadalmi életben egyaránt. Ez a robbanás az államhatalmi ágazatok közt addig fenálló - i-
 mént jelzett - egyensúlyt felbillentette azzal, hogy rendkívüli mértékben kiterjesztette a közigazgatás hatáskörét. Ennek az lett a következménye, hogy a közigazgatás napi teendői elvégzésében jelentkező tényleges túlsúlya alakult ki a másik két államhatalmi ágazat rovására.

A gazdasági s vele együtt a társadalmi élet robbanásszerű fejlődése ugyanis számos olyan követelményt támasztott, amit az egyének és társadalmi szervezetek saját erejükkel többé már nem tudtak megoldani, megoldásuk elöl azonban kitérni nem lehetett, ha az állam a többi állammal szemben függetlenségét, fejlődését, versenyképességét továbbra is biztosítani kívánta. Ezeket az új feladatokat tehát magának az államnak kellett magára vállalnia.

Milyen új feladatokat?

" Utak, hidak, vasutak építését, a közlekedés fejlesztését; iskolák állítását, múzeumok, színházak, kutatóintézetek létesítését és más kulturális feladatokat; az ember- és állategészségügy fejlesztése érdekében gyógyító és preventív intézkedéseket, új kórházak, elmegyógyintézetek, stb. létesítést; a mezőgazdaság, az erdőszet, az állattenyésztés előmozdítására végezt különböző feladatokat, folyók és árterek szabályozását, a termőterületek növelését, a termények nemesítését, vetőmagvizsgálatot, a termés értékesítését, a pénzérték és hiteintézetek szabályozását, egyre több szociális feladat megoldását, a társadalombiztosításnak bevezetését,

betegség, rokkantság, öregség esetére előinté csak az ipari munkásságnak, később a mezőgazdasági munkásságnak és azután a társadalom még szélesebb rétegeire, sokfelé a munkanélküliség esetére is való kiterjesztését. Ez a felsorolás nem lehet kimorító ",- állapítja meg és zárja le példázgatolódását. ^XMagyary.

XXXXXXXXXXXXXX A felsorolt / és fel nem sorolt/ új feladatok megoldása nem a törvényhozás, nem is a bíraskodás, hanem kizárólag a közigazgatás tennivalóinak körét bővítette, még pedig oly mértékben, hogy az utóbbinak tényleges társdíja alakult ki a másik kettővel szemben, ha úgy tetszik, azok rovására. Ehhez járult még az a változás is, hogy a közigazgatás ténylegességében az imperium mellé egyenrangú tényezőként felmárkózott a szakértelem követelménye, azaz az állam szerkezetében nemcsak mennyiségi, hanem minőségi változás is bekövetkezett. Adót beszédni, közrendet fenntartani, stb. elegendő volt a karhatalomra, az erőszakra támaszkodó imperium gyakorlása. Az Erzsébet-híd felépítéséhez, vetőmagvizsgáló intézet felállításához, üzemeltetéséhez az imperium mellett már szakértelemre is szükség volt. A jelzett átalakulás következményeként megváltozott az évszázadokon át kialakult közigazgatás szervezete, rendkívüli mértékben megnőtt a közigazgatási alkalmazottak létszáma, felduzzadt költségvetése s ezzel párhuzamosan kifejlődött a közigazgatást élethivatásként vállaló szakértelemmel bíró közszolgálati alkalmazottak zárt testülete. Két példa: Magyarország közszolgálati alkalmazottainak létszáma 1800-ban 3.400 fő, -1930-ban Csonka-Magyarországi 130.000 fő; vagy a közigazgatás kiadása ¹a kiegyezés éve után /1868/ kerek három millió pengőre rúgtak, - az 1934/35-ös költségvetési évben viszont már egy milliárd és 200 millió pengőt emésztettek fel.

A mondottak fényében talán jól érzékelhető, hogy a három hatalmi ágazat hosszú ideig fennállott egyensúlyi helyzete felbomlott s e tényből századfordulónkra, még inkább a XX. század első felére csaknem minden fejlett államot - köztünk hazánkat is - megrázó, az állam vezetését, irányítását érintő krízis keletkezett. Erre a történelmi krízisre célzott Magyar, amikor "államéletünk válságáról" beszélt. S ezzel az eddig elhangzott szükséges kitérők után már is elérkeztünk Magyar Zoltán elméleti és gyakorlati működéséhez.

6.

A világon elsőként ő fejtette ki, hogy az államokat szerte a világon egyformán sújtó krízis lényegében egyetlen okra vezethető vissza. Nevezetesen arra a tényre, hogy az ipari forradalom következtében az államra hárult immár XX. századbeli feladatok megoldására a XVIII/XIX. századbeli - elavult - államszerkezet képtelen. E felismerésből ered reform-terveinek kiindulási pontja, egyben sine qua non-ja: a XIX. századbeli államszerkezetet át kell alakítani és ezzel képessé tenni a XX. században jelentkező feladatok megoldására. Más szavakkal a XIX. századból itt felejtett államot szerkezetében, módszereiben XX. századbelivé kell átalakítani, hogy a felője irányuló követelményeknek meg tudjon felelni. A régi szerkezet, annak elavult működési módja ugyanis a gyorsan változó gazdasági, szociális, kulturális követelményekkel szemben képtelen a helytállásra. Egy mai hasonlattal élve: a kukoricát, cukorrépát, napraforgót, gyümölcsöt természetű különféle társulások működése, amelyben a talajon kívül a számítógépes termelés, elektronika, repülőgépes növényápolás a meghatározható tényező, aligha volna elképzelhető a múlt századbeli két lovas vagy négy ökrös művelési móddal.

7.

Logikusan nyomakodik előtérbe a kérdés, hogy Magyar megítélése szerint a régi államszervezet miért nem volt alkalmas a XX. század feladatainak megoldására?

Magyar válasza így summázható: annak vezetésében rejlő tehetetlenségi nyomaték visszatartó, fékező hatása okából. Ez a tehetetlenségi nyomaték több gátló tényező összetevőjéből eredezett. Néhány a jelentősebbek közül: a törvényhozó hatalom működésének lassúsága, laikus összetétele, a gyakorlati élet gyors áttekintésére, a gyakorlati teendőkhöz alkalmazkodó gyors cselekvésre való képtelensége s mindezen hiányosságai ellenére az immár szakértelemmel is rendelkező s gyors cselekvésre is képes közigazgatás feletti gyámkodása, sokszor basáskodása. Ismét egy példa, ha úgy tetszik: a négyökrös és a mai számítógépes, kombjános, röpülőgépes gazdálkodási rendszer világából. A fölött a közigazgatás fölött, amelyben az egyetemet végzett jogászok mellett szép számmal dolgoztak már mérnökök, orvosok, pedagógusok s egyéb magas kvalifikációjú tisztviselők, nem egyszer tudósok, az a parlament űrködött és azt olyan a parlament tagjai közül kinevezett kormány irányította, amelynek tagjaitól szerte a világon - így nálunk is - csak azt követelte meg a törvény, hogy irni-olvasni tudjonak. A parlamenti tagsághoz, a miniszteri, politikai államtitkári posztokhoz, főispáni stállumokhoz szakképzettségként csak az irni-olvasni tudás volt előírva. Erre mondta Magyar, hogy aki gépkocsit akar vezetni, annak a jogszabály értelmében autóvezetői vizsgát kell letenni. Az ország 10 milliányi lakosságát hordező autó vezetésére rendelt miniszterelnöktől s miniszter társaitól csak azt követelte a törvény, hogy irni-olvasni tudjonak.

Szó a törvényhozás nemcsak laikus volt, hanem lassú is s ezért képtelen a gyors cselekvésre. Pedig a XX. században felgyorsult az idő s egy-egy az országot érintő sordöntő kérdésben szinte órák alatt kell dönteni, amire a parlament összetételénél, működési módjánál fogva képtelen. Jól emlékszünk még, -hiszen a minapában történt - hogy Tetcher asszony először elindította a flottát a Falkland szigetekre s döntését csak azután jelentette be a parlamentnek. Utána már napokon, heteken, hónapokon át lehetett vitatkozni. Sőt eredménytelenség esetén felelőssé is lehetett volna tenni annak minden következményével, -még büntetőjogi következményével is.

Szinte ki sem lehet térni a következő kérdés elől: mi módon kívánta Magyar a XIX. századi szerkezetű magyar államot a XX. századi szerkezetűvé tenni?

A válasz: A közigazgatás ténylegesen kialakult túlsúlyának alkotmányjogi elismertetésével.

Mi módon, milyen eszközökkel lehetett és kellett volna ezt biztosítani?

Magyar megítélése szerint ennek két alapvető feltétele volt:

a./az első: mondassék ki az alkotmányban a miniszterelnök egyszemélyi felelőssége a közigazgatásért, annak jószágáért, eredményességéért.

Ugy gondolom, hogy ez a követelmény a mai fülek számára szokatlanul hangzik. Megértéséhez tudni kell, hogy a polgári magyar közigazgatásnak nem volt vezetője. Elvben a kormány lett volna az, de heterogén voltánál fogva nem tudta e funkciót ellátni. A miniszterelnök ugyanis csak primus inter pares-nek, = "első az egyenrangúak közül"-nek számított. Magyarul csak elnökölt a kormány

ülésein, -de ne parancsolt minisztereinek. Minden miniszter saját szájaire és a tárcája területén kialakult gyakorlat szerint vezette szakterülete apparátusát a nélkül, hogy a másik szakterületre tekintettel lett volna. Nem volt a kormányban közigazgatási összhang, nem volt koordináció, szó sem lehetett távoli tervekről, a közigazgatás egységének figyelembe vételéről. Az ország legnagyobb üzeme, a 130.000 alkalmazottat foglalkoztató közigazgatási apparátus összefogás, áttekintés, vezetés, egy szóval gazda nélkül tette mindennapos, rutin jellegű dolgait és sokszor sorsdöntő, azonnali intézkedést kívánó esetekben is várt a parlament - legtöbbször esetben csak az oligarchia céljait szolgáló - döntésre.

Magyary ezt a gazdanélküliséget, ezt a vezetési anarchiát kívánta megszüntetni annak alkotmányban történő rögzítésével, hogy a közigazgatás felelős vezetője egyszemélyben a miniszterelnök.

b./A másik alapfeltétel pedig az, hogy a miniszterelnök döntését megkönyvitendő állíttassék fel mellette az ő szolgálataira, segítségére rendeltén tudósokból, kiváló közigazgatási tisztviselők közül szervezett közigazgatási vezérkar, amelyiknek az a konkrét rendeltetése, hogy adatok gyűjtése, rendszerezése, elemzése utább több alternatív javaslatot, tervet készítsen a dönteni hivatott miniszterelnök számára, -mint teszi azt a katonai vezérkar az ugyancsak döntésre hivatott főparancsnok részére.

Magyary XX. századbéli magyar közigazgatásának ez volt a két alapvető, alkotmányos úton megteremtendő sine qua nonja. Csak a két alapfeltétel teljesülése esetén lehetett volna szó a magyar közigazgatás alábbiak során részletesen is ismertetésre kerülő - ugyancsak Magyarytól megfogalmazott - megújítási folyamatáról.

Ez az alkotmányjogi módosítás indította volna azt a szerkezeti rekonstrukciót, amelynek eredményeképpen a XIX. századi állam a XX. század követelményeinek megfelelő jelleget öltött volna. E szerkezeti módosulás ismerte volna el jogi keretek között azt a tényleges helyzetet, mely szerint a közigazgatás túlsúlyra jutott a másik két állambatalmi ágazattal szemben a nélkül, hogy a törvényhozó hatalom fölé emelkedett volna. Ugy tekinthető ez a szerkezeti módosítás, mint alkotmányos államokban a parlament és a hadsereg viszonya. Hadüzenetre a parlament jogosult, azaz a döntés a legfőbb hatalom kezében van. De ha a hadüzenet megtörtént, a háborús ténykedés minden mozzanatát a hadsereg főparancsnok irányítja a vezérkar segítségével. Abba menetközben a parlament nem szólhat bele. Ha tehát a parlament kinevezte a közigazgatásért felelős miniszterelnököt, annak irányító munkájába menetközben nem avatkozhat bele. Az a joga azonban mindig megmarad, hogy ha nem jól mennek az ügyek, leváltja -háború esetén is - a főparancsnokot, vagy a miniszterelnököt, sőt felelősségre is vonja szükség esetén büntetőjogilag is, de konkrét intézkedéseibe nem szólhat bele.

Ekként akarta Magyar alkotmányos keretek között a XIX. századbeli magyar államszerkezetet XX. századivá alakítani. Míg ennek a követelménynek folismeréséhez eljutott, nagyon hosszú kutatótat tett meg. Bejárta szinte az egész világot, megvizsgált minden számításba vehető államszerkezetet s az így rendelkezésre álló adatok összehasonlító elemzése után fogalmazta meg tételeit. Ugy találta, hogy a XX. századbeli állam követelményeinek az Amerikai Egyesült Államok szerkezete és közigazgatása felel meg a legjobban. Ott az elnök személyében van feje, egyszemélyi irányítója a közigazgatásnak, aki nagy mértékben független a parlamenttől,

mert megbizatosát nem attól, hanem sajátos választási rendszer révén magától a néptől kapja. Felelős ugyan a törvényhozásnak, annak ellenőrzése alatt áll, de az - a büntetőjogi eseteket kivéve: lásd Nixon ügyét! - nem nem válthatja le, közigazgatást irányító cselekvésében nem gátolhatja, mint tették azt más parlamentáris államok kormányaikkal. Ezt a közigazgatást Magyarországon tudományos kifejezéssel "strong executive"-nek: erős közigazgatásnak nevezték. Magyarországon ez a fajta közigazgatás megteremtése lebegett.

Az európai parlamentáris államok a magyarhoz hasonló körülményekben jártak. A tudást, szakértelmet igénylő s azzal már rendelkezés közigazgatási apparátust laikusokból álló kormánytestület irányította az ugyancsak laikusokból álló parlament ellenőrzése alatt, amely az ellenőrzésben csak politikát látott s ahogy annak sorsa fűtt: döntött a kormány sorsáról, ami nagy mértékben gátolta a stabilitásra, kiszámíthatóságra, távoli, előrelátó tervek kiépítésére, végrehajtására rendelt közigazgatást. Magyarországon nem győzte először hangoztatni - s figyelemztetése elsősorban a magyar kormánynak szólt! - hogy a közigazgatást a régi módszerekkel ^{nem lehet} folytatni; eredményes működéséhez alkotmányos eszközökkel új feltételeket kell biztosítani. Amennyiben ez nem történik meg, előbb-utóbb politikai robbanással kell számolni, amire példaként Németországot, Olaszországot és a Szovjetuniót szokta volt említeni. Ezekben az államokban szétszúrták, szétbontták a régi államkereteket s nem alkotmányos, hanem attól eltérő eszközökkel teremtették meg a strong executive-t. Magyarországon különösen ismerték az akkori tudományos terminológiával autoritar-nak /diktatórikus, egyébként rendszerű, tekintélyi /^{vezetési} államok létrejöttének menetét, az

azokban kialakult - szintén az erős executive fogalma alá eső - közigazgatási rendszert, de sohasem valletta, hirdette, javasolta azt, hogy az erős közigazgatást Magyarországon is e féle módon kell létrehozni. Államelméletét s abban a modern közigazgatás, a strong executive helyét 1936-ban a VI. Nemzetközi Közigazgatás-tudományi - Varsóban tartott - Konferencián "A közigazgatás leg-főbb vezetése szervezési szempontból" című jelentésében, mint a konferencia főelőadója terjesztette a világ közigazgatási tudósai elé. Ebben egyértelműen kimutatta, hogy a strong executive kifejlődése szükségszerű és ezért elkerülhetetlen. Csak "az a kérdés, hogy az állam a technikai forradalom követelményeit kielégítő berendezéshez vezető utat meg tudja-e tenni politikai forradalom nélkül is, -evolúció útján." Hogy Magyar a strong executive feltételeinek megteremtését az evolúció útján kívánta megteremteni, arra bizonyíték, hogy a kormány elé terjesztett javaslatai egyértelműen, félreérthetetlenül alkotmánymódosítást sürgetnek. Ennek ellenére ellenfelei mégis azt vetették a szemé-re, hogy az autoriter rendszerek közigazgatásának nagyon tárgyilagos és sokoldalú ismertetésével azok egyikének vagy másikának magyarországi szálláscsinálója szerepét vállalta magára. Ezért nevezték Magyaryt és iskoláját még életében ostoba vagy rossz-indulatú személyek a bolsevizmus vagy náciizmus képviselőjének a szerint, hogy a megalapozatlan vád jobb vagy bal oldalról hangzott el. Pedig Magyar sem bolsevik, sem fasiszta nem volt, -csak korát még messze megelőző, félővsnázással előbbre mutató tudós magyar úr.

8.

Magyar államelméletének és ehhez kapcsolódó céljainak felvázolása után könyebben érthetők már sajátos életművének

közigazgatástudományi és közigazgatás politikai vonatkozású elemi.

Ami Magyar elméleti - szorosértelmenben vett tudományos-munkásságát illeti, szinte egyedülállót alkotott a világon. Bevezetemben említettem már, hogy Magyarot megelőzően a közigazgatásra vonatkozó ismereteket különféle név alatt /:k. jog, k. tan, k. politika:/és különféle katedrákon oktatták. Magyarynak az volt a tudományos álláspontja, hogy a közigazgatás a társadalom sokarcú birodalmának egyetlen, önálló, darabokra nem bontható, csak integráltan működőképes jelensége, -következésképpen az arra vonatkozó valamennyi szakismeretet egyetlen tudományba kell összefoglalni. Ennek megfelelően az előtte külön-külön tárgyként művelt és előadott közigazgatási jogot, közigazgatási politikát, közigazgatástant egyetlen studiummá ötvözte kiegészítve ezt az ötvözetet a magángazdaság igazgatásában törvényszerűen bennrejelő gazdasági és eredményességi követelményekkel. Ezt az egyetlen darabból álló ötvözetet nevezte ő közigazgatástudománynak és írta meg "Magyar közigazgatás" című monumentális munkájában. E főművében bontakozik ki teljes egészében, hogy milyen is volna a XX. század magyar államának a jogrend keretei között gazdaságosan és eredményesen működő streng executive-ja.

Magyar közigazgatástudománya szinte egyedülálló kísérletnek tekinthető a világ közigazgatástudományi szakirodalmában. Folytatása egyelőre nincsen. Marxista bírálói azt állítják, hogy nem is lehet részben objektív, részben szubjektív okokból. Azt azonban nem mondják meg kategórikusan, hogy melyek ezek az okok, ezért az ember csak találgatásokra van utalva. Talán objektívnek tekinthető az a megítélés, hogy a közigazgatás többféle as-

pektusából származó ismeretrendszer^e nem sűrithető bele egyetlen studiumba. Szubjektívnek pedig talán az a megítélés tekinthető, hogy egyetlen koponya nem képes ilyen óriási anyagot egyetlen tudománnyá ötvözni. Ezzel szemben tény, hogy Magyar mind az objektív, mind a szubjektív okokat maga mögé utasította.

9.

Nézzük ezután Magyar közigazgatás-politikáját, mert végül is ebben kapcsolódik a Magyar-életmű Tatóhoz és az egészségügyi Komárom megyéhez.

Magyar közigazgatás-politikai tevékenységében két vonást kell megkülönböztetni:

- az országos szintű elméletit
- és a tatai járásban, majd Komárom megyében nyomon követhető gyakorlatit.

E fajta tevékenységének előzményei kormánybiztosi megbízásában gyökereznek. A harmincas évek elején példátlan méretű gazdasági válság söpört végig a világon. Ez minden államot sújtott, de talán legjobban Magyarországot, amelyik a világháború eredményeként területének s azzal együtt anyagi erőforrásainak mintegy kétharmadát elvesztette. Az akkori miniszterelnök, Bethlen gróf a gazdasági válságból kivezető út egyik lehetőségét az állami kiadások lefaragásában kereste, ami egyet jelentett a közigazgatásra szánt kiadások drasztikus csökkentésével. Ehhez viszont a közigazgatási Ugyintézkést kellett egyszerűsíteni. Ennek előkészítésével Bethlen Magyar^t bízta meg és kinevezte a közigazgatás egyszerűsítését célzó - akkor ezt racionalizálásnak hívták - előkészítő munkálatok kormánybiztosává. Magyar e megbízatás birtokában azonban nemcsak olcsó, hanem jó, eredményes, a XX. század követelmé-

nyeinek megfelelő állanszerkezetet s azon felépíthető modern közigazgatást akart teremteni.

26 hónapos kormánybiztossága alatt négy részletesen kidolgozott jelentést /ezek könyvalakban is megjelentek/ terjesztett a miniszterelnök elé s azokban - az előbbieik során már ismertetett államelméleti koncepciójának megfelelően - konkrét javaslatokat tett egy teljesen új magyar közigazgatás megteremtésére.

Javaslatai a közigazgatás egész területére, valamennyi ágazatra és minden szintjére kiterjedtek. A teljesség igénye nélkül javaslatainak jelentősebb pontjai a következők:

a./törvénybe kell iktatni - szükség esetén alkotmánymódosítással - a miniszterelnök a miniszterelnök egyszemélyi felelősségét a közigazgatás jószágáért, eredményes, gazdaságos működéséért;

b./a miniszterelnök közigazgatást irányító tevékenységének segítésére közigazgatási vezérkart kell szervezni;

c./a közigazgatási pályákra vezető egyetemi oktatást újból kell szabályozni s e szabályozás keretében a jogi tárgyak oktatása mellett gyakorlati tárgyak, mint pl. kettős könyvelés, üzenvitel, gazdaságtan, stb. oktatásáról is gondoskodni kell;

d./meg kell teremteni a köztisztviselők továbbképzését, majd a kezdő tisztviselőket egy bizonyos gyakorlati idő letelte után gyakorlati közigazgatási vizsga letételére kell kötelezni; aki e vizsgát elmulasztja, az a további előmenetelből kizáratik, vezető állásba sohasem kerülhet;

e./az előbbiétől függetlenül különös gondot kell fordítani a vezetésre hivatott tisztviselők kiválasztására, továbbképzésére;

f./a közigazgatás területi alapjaiban /megye, járás, község/ uralkodó kaotikus-archaikus, áttekinthetetlen, célszerűtlen, történelmi véletlenség eredményeként kialakult állapotokat terület-átcsatolásokkal s a különféle ágazati szervek forum-rendszerének összehangbáhozásával meg kell szüntetni;

g./ujjára kell szervezni az egyetlen egészen tekintendő közigazgatás teljes forum-rendszerét és az azokhoz kapcsolódó hatásköröket /mintegy 500 féle szerv közel 9000 fajta ügyel foglalkozott kaotikus áttekinthetatlenségben:/;

h./a közigazgatás túlkapásainak, a jogrend biztosításának érdekében erősíteni kell, ki kell terjeszteni az állam és az egyén vitás ügyekben eljárni hivatott közigazgatási bíróság hatáskörét;

i./meg kell szervezni a közigazgatási adatszolgáltatást, az az a közigazgatási statisztikát /:nyúl-községi alkalmazottak létszáma:/,-és így tovább.

Nagyary azonban nemcsak előterjesztéseket készített a miniszterelnök számára, hanem elgondolásai javarésztét Intézetében részleteiben is kidolgozta s azokat kiadvány formájában is megjelentette. Nagyvonalú elképzelései azonban nem valósultak meg. Az őt kormánybiztossá kinevező Bethlen rövid idő múlva megbukott. Ez lett a sorsa utódának, Károlyi grófnak is, aki viszonylag rövid ideig állott a kormány élén. Az őt követő Gombos Gyulának pedig a legkisebb gondja is nagyobb s főleg más volt már, semmint hogy Nagyary reformjavaslataival akár csak gondolatban is foglalkozott volna. Egyébként sem nyerte el sem az ő, sem az őt követő miniszterelnökök tetszését az a követelmény, hogy a miniszterelnököt alkotmányjogilag egy személyben kell felelőssé tenni a közigazgatás jószágáért és eredményességéért. Kormányaink a magyar közigazgatás újjászervezésének Magyarától ELKÉSZÍTÉSÉRE felté-

telként szabott sine qua nonját: a miniszterelnök felelősségének kimondását sohasem tudták megemésztetni. Ilyen körülmények között nem maradt más Magyar számára, minthogy lemondjon kormánybiztosi megbízatásáról.

10.

A közigazgatás jobbátételéről, a XIX. század magyar államának XX. századbelivé való alakításáról szűtt terveit azonban továbbra sem adta fel. Az elmélet mellett ekkor fordult a gyakorlat felé is és tetteivel mutatta, hogy miként képzeli el a közigazgatás megújulását.

Kísérlete színhelyül a tatai járást, majd rövid idő múlva egész Komárom megyét választotta. Választásánál a feltételezhető lokálpatrióta - szubjektív - szempontokon túlmenően nagyon komoly tárgyi okok is közrejátszottak. Az egykori tatai járásban sürített minden rendelkezésre állt, ami Magyarországra jellemző volt: gazdaság-földrajzi értelemben hegyek, dombok, dombságok, völgyek, vizek, völgysek, erdők; jó és rossz termőtalajok; társadalmilag a feudális és a nagytőke, ipari munkásság, parasztság, - az utóbbiak minden változatban: gazdagok és szegények, cselédek; köldösszegény és dúsgazdag falvak; nemzetiségek, vegyes vallásosság és így tovább. Tehát mindenféle szempontból jó modell a vizsgálódásra és kísérletezésre. S ami nem lényegtelen: a járás élén Reviczky István személyében a közigazgatáshoz nagyon értő s Magyar törekvéseit megértő főszolgabíró állott, aki feltétel nélkül támogatta Magyar közigazgatás-jobbitására irányuló törekvéseit. A tatai járásban adott volt tehát mindenféle szempontból a terepasztal egy modern közigazgatási modell felépítéséhez.

11.

Köszönetképpen megjegyzem, hogy Magyar még kormánybiztos korában egyetemi katedrája mellett megszervezte a Magyar Közigazgatástudományi Intézetet. Ezzel az volt - egyebek mellett - a célja, hogy ne magános professzorként járja az újtók mindig kálváriás útját, hanem az 5 intézetben képzett, az 5 céljait elfogadó tanítványokat tudjon maga mellett. Tanítványi gárdáját cselekvésre kész, a közigazgatás legkülönbözőbb területeiről verbuvált kitűnő, a tudomány művelésére is adottságokkal rendelkező tisztviselőkkel egészítette ki. A tanítványok és ezek az önkéntes munkatársak alkották Magyar munkaközösségét. Ennek létszáma több száz főre rúgott. A Magyar által megalkotott reform-tanokat, a Magyar Közigazgatástudományi Intézetet, az említett munkaközösséget s az utóbbinak írásban /kiadványok, tanulmányok/ lecsapódott munkásságát szokás együtteségében "Magyar-iskola"-ként emlegetni.

12.

Magyar 1935-ben iskolája egy kis válogatott csapatával vette birtokba a tatai terepasztalt azt feltárandó, hogy milyen valóban az akkori magyar közigazgatás, majd a feltárt ismeretek birtokában tettekkel is bizonyítandó, hogy mit kell tenni annak jobbítása érdekében. Magyar megfogalmazásával élve azt megállapítani, hogy mivel adósa a közigazgatás az embernek s utána hozzáfogni ennek az adósságnak a törlesztéséhez.

A közel három évig tartó feltárás után látott napvilágot a Magyar és egyik tanítványa: Kiss István tollából "A közigazgatás és az emberek" című monumentális mű, amely a tatai járásra vetítve hű tüktét, orvosai nyelven szólva teljes diagnózisát adta annak a sok kórokozóra visszavezethető összetett betegségnek,

amelyben az akkori magyar közigazgatás leledzett. Magyary e munkát a következő szavakkal vezeti be: "A közigazgatás a közönségért van", - tehát az emberekért, rendeltetése ^e nek megfelelően az emberek szolgálata. Magyary mutatta is az utat, hogy miként értelmezi az embert szolgáló közigazgatás működését. Nem elégedett meg tehát a közigazgatás adósságainak felhánytorgatásával, hanem szerény eszközeivel itt e járásban hozzá is kezdett azok törlesztéséhez.

Nincs itt arra idő, hogy a közigazgatás Magyarytól feltárt adósságait felsoroljam, sőt még arra sem, hogy a Magyarytól azok megszüntetésére elkezdett utat együttesen bejárjuk. De úgy gondolom, - szólván tataiak előtt - hogy nincs is erre szükség. Akiket ugyanis ez a téma részleteiben is érdekel, azok annak feldolgozott anyagát itt a könyvtárban - hála a könyvtárvezető irigylésre és bámulatra méltó ügyszeretetének - mindenkor megtalálhatják. Mindössze arra szoritkozom, hogy Magyary kezdeményezései közül egynehányat emlékeztetőül címszavakban megemlítek. Mindenek előtt Tata és Tóváros községek egyesítésének ügyét. Az a fiatal generáció ul. - és szempontunkból a 60 éven aluliak mind ide számítanak! - amely ennek a nagyon szép és állandóan szépülő városnak szerencsés lakója, jó levegőjének, környezetének, történelmet ringató miliójának hasznélvezője, aligha tudja elképzelni, hogy Magyarynak milyen harcába került az Esterházy hitbizomány által szétszakított két község egyesítésének keresztülvitole s ezzel az út megnyitása városi rangra emelése előtt. S ez még csak álom volt, mikor Magyary a nagytemplom előtti tér kibontakoztatásával már el is kezdte a leendő város csinosítását. Nem hallgathatom el a ma mindenkit egyformán érdeklő környezetvédelem ügyét,

amely Magyarországon e járásban az erózió elleni védekezés formájában kezdődött el s szinte törés nélkül minde máig más területekre is kiterjesztve folytatódik, hogy a tőrésből a környezetvédelem mintaterülete fejlődjék. Meg kell említenem a Tatai Népfőiskolát, melyet Magyarországon indított útjára azzal a rendeltetéssel, hogy ott fiatal paraszt ifjak kapjanak képzést a Magyarországtól elképzelt - ezután megteremtendő - falu vezetésére. És sorolnom kellene mindazt az alkotást, amely összességében arra szolgált, hogy a járásból közigazgatási mintajáras fejlődjék, olyan járás, amelyben a közigazgatás nem adósa már az embernek. Tatai modell a magyar közigazgatásban.

Alighogy elkezdődött a tatai mintajáras formálása, Magyarországi tervvel egy röpkte történelmi fuvvalat hatása alatt kitörhettek a járási keretkből. 1938-ban ui. az első bécsi döntés eredményeként - egyebek közt - Csallóköz négy járasa is visszatért az anyaországhoz s az addig csonka Komárom megye történelmi egysége helyreállt. Az ujennan szervezett megye élére alispánként a tatai főszolgabíró: Reviczky István került, aki éppen a tatai közös munkálatok alapján szerzett tapasztalatokkal a birtokában azonnal felkérte Magyarországot innár az egész megye gazdasági-szociális viszonyainak felmérésére és a megye gyakorlati szociálpolitikája kialakítására. Magyarországi kormánybiztossága idején a miniszterelnök elé terjesztett reformjavaslatai között igen nagy hangsúllyal szerepelt - ezt az előbbieik során nem említettem! - a falusi - az akkori viszonyok közt nagyon szegény lakosság szociális - anyagi ügyeinek felkarolása, a népesség több, mint egyharmadának anyagi, szellemi és különféle hiteleszközökkel történő talpra állítása. S most egész váratlanul ülőbe hullott a megvalósítás lehetősége. S míg 1935-39 között csak egy járas közigazgatási mintajá-

rássá történő alakításával foglalatoshadhatott, most máról - hó-
napra egy tekintélyes nagyságú vármegye gyakorlati szociálpoli-
tikájának kifomálására kapott lehetőséget. A tőle megszokott
tetterővel s intézete egész tudományos arsenáljával tüstént mun-
kához kezdett s megbizatásától sszmitva alig más fél év alatt
már erős körvonalakkal kibontakoztak "a szociális vármegye" kon-
tárjai a Magyarától megszervezett Komárouvármegyei Közjóléti és
Gazdasági Szövetkezet égisze alatt. A végzett munkáról egyébként
a hasonló cím alatt megjelent - itt a könyvtárban is fellelhe-
tő - kiadvány és a korabeli sajtó számos cikke tanúskodik.

Ime címszavakban néhány szó az elért eredményekről:

a./Alig másfél év alatt közel 10.000 ember sajátította el
az addig jóformán semmire sem használt kukarica-csuhéból szaty-
rok, lábtörlek, stb. készítését, ami az európai piacokon akkor nagyon
keresett árú volt;

b./egyszerre indult el - különféle helyeken, köztük Tatán
is - 200 családiház építése szövetkezeti hitellel hosszú távú
törlesztésre;

c./egymásután létesültek kis- és nincstelen parasztek, "tör-
pebirtokosok" társításával földbérle szövetkezetek, amelyeket
hitellel, gépekkel, állatállománnyal ugyancsak a szövetkezet segí-
tett végzván a szervezési munkálatokat is;

d./egymás után alakultak az úgynevezett talajjavítási kör-
zetek, amelyeknek tagjai, modern, lényegesen több hozamot biztosító
földműveléshez mindazt megkapták, amit az akkori legfejlettebb
agrártudomány nyújthatott és mindehhez természetesen megkapták
a megfelelő hitelt is;

e./az egyedi kiegészítők állatjuttatás révén kerültek jobb anyagi lehetőségek közé;

f./s minden ilyen segítő tevékenység mögött már ott álltak kezdeményezőként, támogatóként, példamutatóként, szervezőként a Tatai Népfőiskolán kiképzett parasztfiatalok, a megújuló falvak már is csatasorba állt leendő vezetői.

Ezeknek az akcióknak jelentőségét ma már alig lehet érzékelteni. Egyetlen példa azonban talán mégis elégséges lesz a Magyar-féle szociálpolitika hatékonyságának bizonyítására. Abban az időben a sokat emlegetett három millió holdas nincstelen agrárproletárokból, vagy egy-két holdas ugynevezett törpebirtokosokból állott. Ezek csak az évnek egy részében, általában márciustól novemberig jutottak munkához. Havi keresetük az akkori hivatalos adatok szerint 30-40 pengő között mozgott, iszonyúan kevés pénz. A csuhéból a téli hónapok alatt szatyrot, lábtörölt készítő családok ezzel szemben megkeresték a havonta a hat-nyolcszáz pengőt - ez a segítő családtagok számától függött - ami egy alispán vagy főispán havi fizetésének felelt meg. S biztosított volt ez a kereset éppen abban a téli időszakban, amikor a nincstelen parasztság egyáltalán nem jutott munkához.

Ismeretes, hogy a nyugati fejlett államok szívesen és gyakran nevezik magukat jóléti államnak. Ez a fogalom egy angol tudós, Beveridge koncepciója alapján honosodott meg nyugaton, aki még a háború alatt, de csak a háború utáni időkre vetített hatállyal készítette el híres tervét, amely azt a módozatot tartalmazta, hogy miként lehetséges Angliában a nyomort, az szegénységet, nagy általánosságban pedig a polgárok nagy többségét egyformán sújtó létbizonytalanságot megszüntetni. A költségvetésileg törvényben biztosított szociális juttatások, munkanélküli segély, nem utolsá

sorban pedig az állandó foglalkoztatottság biztosítása lettek volna a Beveridge terven nyugvó jóléti állam jellemzői. Hogy ez mennyire valósult meg nyugaton, arról most itt ne essék szó.

Minden esetre Magyary koncepciójában s főleg tetteiben is megelőzte a Beveridge tervet s Komárom megyében rövid idő alatt lerakta egy "mini-jéli állam" alapjait. Ha helytálló a tatai modell a magyar közigazgatásban, méginkább helytálló a "komáromi modell a magyar szociálpolitikában".

Hogy a mondottaknak szubjektív színezetet is adjak, jómagam személy szerint is igen büszke vagyok arra, hogy ebben a munkában több, mint negyven évvel ez előtt Magyary tanítványa és munkatársaként részt vehettem még akkor is, ha ennek a munkának az eredményeit immár a történelem félszázados pora takarja. De még büszkébb volnék, ha tatainak vallhatnám magam. Mert akkor azt mondhatnám, hogy az én kis városom adta az országnak a közigazgatástudomány egyik legkinagaslóbb képviselőjét, akinek nagyságát a szellemtudományok birodalmában az egész világon elismerték Washingtontól egészen Moszkváig, - talán jobban, mint saját hazájában. Aki tudománya területén teljesen újat, egyetemenest s mindmég meg nem haladottat alkotott. S aki a tatai és komáromi terepasztalontettekkel mutatta, hogy a közigazgatást minő módon lehet és kell az ember, a társadalom anyagi és szellemi jólétének szolgálatába állítani.

13.

Magyary életművén a háború után mintegy negyed századon át a hivatalos hallgatás tetetői csendje jelentette a hervadó babórkoszorút. Pedig annak idejéne előterjesztett, de a polgári

kormányoknál siket fülekre talált reformjavaslatait a szocialista rendszer szép sorjában rendre megvalósította. Aki fáradtságot fordít rá és a miniszterelnök elé terjesztett jelentésekből kigyűjtí Magyar harmincas évek elején készített konkrét reformjavaslatait, majd 1945-től nyomon követi a magyar közigazgatás megújítására mind máig tett lépéseket, csak az tudja, hogy azok egykoron Magyar patinás intézetében fogantak. A hosszú folyamatot azonban két tényező elszakította eredeti forrásától. Az egyik tényezőt az a politikai megállapodás testesítette meg, melynek értelmében a koalíciós időkben egy-egy reformjavaslat a politikai pártok harcának eredményeként kapta meg végleges formáját. A másikat a szocialista rendszerre való áttérés hozta magában abban az értelemben, hogy a javaslatok az új ideológiához alkalmazkodó formációban jelentkeztek és szocialista jogi tartalommal /és terminológiával/ telítődtek. E két tényező befolyása alatt a bevezetésre került reformok Magyar-iskolától származó indíttatása és újidentitása elsikkadt. Ez azonban mit sem változtat azon a tényen, hogy 1945 után a közigazgatás területi egységeinek rendezése, azaz a községek, járások, megyék területi aránytalanságainak kiegyenlítése, hatáskörök újraszabályozása, a közigazgatás állami szektorában a szervezetrendszer s azsal együtt a hatáskörök újraszabályozása, a közigazgatási alapképzés reformja a jogi oktatásban, a vezetőképzés meghonosítása, Nagy-Budapest megteremtése, a közigazgatási vezérkar eszméje a Tervhivatal, vagy az ^{Arany} ~~Arany~~-és Árhivatal bujtatott formájában, és így tovább: Magyar Zoltán tervező asztalán nyerte indíttatását. De ki tud és ki beszél már erről?....

Össességében pedig megvalósult az élet minden területét betöltő, emberközpontú, Magyarytól hirdetett erős közigazgatás,

a strong executive. A képet legfeljebb azzal egészíthetem ki, hogy a megvalósítást Magyary valószínűleg nem így képzelte volna.

14.

Negyed század elteltével Magyary halála után megtört a hivatalos hallgatás életműve körül. A hetvenes évek végétől megjelenő közigazgatástudomány- és közigazgatás-történeti monográfiák bőterjedelemben, viszonylagos tárgyilagossággal foglalkoznak Magyary és iskolája munkásságával. Egészében ezek a művek elismerik Magyary kivételes nagyságát, kiemelkedő szerepét. De megítéléseikbe akad néhány vaskos tévedés is. Tévedésük forrását abban látom, hogy a Magyary-életmű egészének szem előtt tartása helyett nem egyszer részletkérdéseknek tulajdonítanak a szükségesnél nagyobb jelentőséget s ami súlyosbitja a helyzetet, a részletkérdést is helytelenül itélik. ^{hisz} Nincs idő most a téves megítélések felsorakoztatására, de egyetlen példával rá kell mutatnom azok konstrukciójára. Magyary államelméleti koncepcióját s a XI. századtól elvárt közigazgatás jellemzőit ^{feltáró művét} - mint azt az előzők során már említettem - a Varsói VI. Nemzetközi Közigazgatástudományi Konferencián, mint a konferencia főelőadója terjesztette elő. Jelentése rövid idő múlva kiadvány formájában is megjelent az akkori Statisztikai Közlemények sorozatában: "A közigazgatás legfőbb vezetése szervezési szempontból" címen. Kiadták még francia és lengyel nyelven is, sőt az Amerikai Egyesült Államokban könyvalakjában angol nyelven is. Csak a németek nem találták alkalmasnak publikálásra. Megvolt rá az okuk. Minthogy Magyary jelentése hosszadalmas, nehezen hozzáférhető volt s a mellett megértése széleskörű államelméleti, történeti és igazgatástörténet ismereteket igényelt, szerzője szükségesnek tartotta, hogy nagyon rövidített formában, olvasmá-

nyosabb publicisztikai megfogalmazásban is megjelentették megjelentesse. Ez a publikálás KÁIXK "Államéletünk válsága" címen a Milyó Istvántól szerkesztett szélsőjobboldali Egyedül vagyunk című lapban történt meg, majd azt követően külön kiadásban is megjelent.

S most következik mondandóm lényege.

Csizmadia Andor, a nemrégiben nyugalomba vonult KÁIXK neves jogtörténész "A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig" /1976/ című művében ezt a két publikációt külön-külön veszi szemügyre s ennek eredményeként más-más vonást húz a tőle megkonstruált Magyary-portréra. Az elsőt illetően Magyary-nak az autoriter rendszereket /Németország, Olaszország, Szovjetunió/ bemutató elemzése KÁIXK ismertetésénél nagy nyomatékka mutat rá, - még hozzá nagyon helyesen - hogy "tanai /:már mint Magyary tanai:/ nem fasiszta tanok." A másodikat illetően könyve későbbi lapjain "Jobbratulódás a közigazgatás elméletében" c. fejezetét viszont már e szavakkal vezet be: "Az egész államélet jobbratulódását mutatja Magyary Zoltánnak Államéletünk válságáról a szélsőjobboldali Egyedül vagyunkban megjelent cikke, amelyben annak megállapítása mellett, hogy a XX. század államában világszerte észlelhető változásokat Magyarországon is meg kell valósítani, téves következtetésekre jut. Csak a felszinen látható jelenségeket elemzi s nem fordít gondot azok osztálytartalmára." Nem vitathozom Csizmadia e mondatával, csupán könyve idézett címével, a közigazgatás elméletének ^{1. fejezetében} Magyaryval történt kapcsolatba hozatalával. Ha történetesen ~~ma~~ ~~is~~ a keresztény vallás Crede-ja valamilyen - mondjuk pl. középkori nyelvészeti-~~okból~~ okból megjelenne a Népszabadság kul-

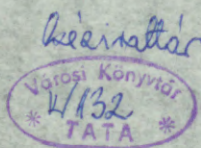
túrpolitikai rovatában,-attól még nem válna csasztuskává,sem pedig szerzője a marxizmus előfutárává.Na Magyary főműve nem fasiszta konstrukció,-már pedig nem ÁÉ az,mint ahogy Csizmadia is elismeri,-az Egyedül vagyunkban történt rövidített megjelenési formájában sem vált asszá.Egyébként az Egyedül vagyunkban nemcsak Magyary publikált,hanem sok más között Veres Péter is.Ettől a lap nem űltött baloldali tendenciát,Veres Péter pedig nem lett fasiszta.Lehetne a példákat sorolni,de fölösleges.A Magyaryt ért minden kritika megalapozatlan s az egész Magyary élet-művet tartva szem előtt játszva visszautasítható.

15.

Amíg Magyary XX.századtól megkivánt reformtervei a szocialista magyar közigazgatásban névtelenül fogantak meg s míg 40 évvel ez előtt írt közigazgatástudománya és módszertana ma is - és hozzáteszem,hogy megszakítás nélkül- ugyancsak névtelenül termékenyíti a katedráinkon tanított szocialista államigazgatástudományt,addig a Tatai medencében még egyszer saját neve alatt is egy rövid időre visszatért a Magyary-iskola,hogy a szocialista fémjelzővel illetett közigazgatástudomány megbizásából egykori terepasztala felett Magyary szemével és eszközeivel szemlét tartson.Immár nem a hajdan volt tatai mintajárás,hanem az abból fejlődött városkörnyéki igazgatási formát űltött Tatai medence felett.Mint az itt nagyon jól ismert,a tatai járás a folyton változó közigazgatás új irányú fejlődési vonalába az első között illeszkedett bele s vett fel három városával városkörnyéki igazgatási formát.Dr.Kiss István,a harmincas évek tatai vizsgálatainak helyi vezetője és kézbentartója,X "A közigazgatás és

az emberek" c. mű tekintélyes részének megfogalmazója, Magyary szerzőtársa több, mint 70 évvel a vállán egy pár évvel ez előtt újból bejárta a Tatai medence útjait, újjá született falvait, a szocialista rendszerben létesült városait azt vizsgálva, hogy a közigazgatás egy fél évszázad alatt mit törlesztett az emberekkel szemben oly hosszú ideig fennállt tartozásaiból. Vizsgálatának eredményét "A Tatai Medence" városi tájja alakulása" c. művében tette közzé, ami méltó folytatása a harmincas évek végén Magyaryval együttesen írt munkájának. Sőt nyugodtan ki merem mondani, hogy a közigazgatási irodalomban világviszonylatban is párját ritkító munka. Kiss Istvánon kívül aligha dicsekedhetik még valaki azzal, hogy egy történelmi terepasztalon fél évszázad elteltével saját játékát még egyszer eljátsza. Vizsgálata azt bizonyította, hogy a Magyary által kiválasztott terep, az azon kibontakoztatott mintajárás eszméje tovább él a térségben s a szocialista államigazgatásban is példaképpül szolgálhat a közigazgatás fejlesztéséhez. Ezért lehet immár fél évszázada a közigazgatás tatai modelljéről beszélni, -remélem immár megszakítás nélkül. Így kötődik a Magyary-életmű a Tata város nevét viselő Tatai Medencéhez, Magyary szűkebb pátriájához. Így őrzni akarva-nem akarva a térség Magyary szellemi hagyatékát.

S talán nem várat már sokáig magára, hogy ennek a tényleges helyzetnek Tata városa nemcsak csendes szemlélője, hallgatólag tudomásulvevője marad, hanem a Magyary-életművet öntudatosan is magáénak valló, azt tettekben is kifejezésre juttató megőrzőjévé válik.

Bp. 1983. IV. hó 28

/: Dr. Szaniszló József: /